

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

X. MİLLÎ MEVLÂNA KONGRESİ

• TEBLİĞLER •

Cilt II

Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına
PROF. DR. FERİDUN NÂFİZ UZLUK
ARMAĞANI

2-3 MAYIS 2003 - KONYA

ISBN: 975-448-164-4

Bu bildiri kitabının basım ve kağıt masrafları Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü ve Biofarma İlaç Firması tarafından bir kültür hizmeti olarak karşılanmıştır.

Selçuk Üniversitesi Basımevi 2003 – KONYA

UZLUK AİLESİNİN MEVLEVİLİK ARAŞTIRMALARINA KATKILARI*

Yrd. Doç. Dr. Yakup ŞAFAK**

Subay Ahmed Hamdi Bey'in, Mevlâna soyundan Ali Çelebi'nin kızı Sıdıka Hanım'la izdivacı, meyvelerini 1900 yılında Şahabeddin ve 1902 yılında Feridun Nâfiz Beylerle verir. (Feridun Nâfiz Bey'in notlarından elde ettiğimiz bilgilere göre dedeleri Ali Çelebi'nin annesi Hatice Hanım, gerek onun da annesi Şerife Hanım, gerekse babası Mehmet Emin Molla Çelebi tarafından Mevlâna'nın soyuna bağlanmaktadır.. Mehmet Emin Molla Çelebi ise II. Bayram Çelebi'nin torunudur ki gerek son postnişinlerden merhum Veled Çelebi, gerekse 13 Nisan 1996 tarihinde rahmet-i Rahmân'a kavuşan ama saygıdeğer eşleri ve kızları şu anda aramızda bulunan merhum Celâleddin Çelebi, değişik kollardan soyca zikri geçen II. Bayram Çelebi'de buluşmaktadırlar.⁹⁹)

Şahabeddin ve Feridun Nâfiz Beyler çocukluklarını ailece geldikleri Ereğli'de geçirmektedirler. Şahabeddin Bey 4 yaşındayken Beyşehir taburu ile Yemen'e görevli olarak giden Yüzbaşı Ahmet Hamdi Bey 1905 yılında 28 yaşında iken, burada şehit düşer.

Aile Ereğli'den Konya'ya döner. Bir süre kirada otururlar, daha sonra Şems Mahallesi'nde satın aldıkları eve yerleşirler. Ağabey Şahabeddin ilk ve orta tahsilinden sonra 1919'da Konya İdâdisi'ni bitirir. Askerliğini Birinci Dünya Savaşı sırasında Konya'da telgraf muhâbere memuru olarak yapar. Bilahare İstanbul'da Sanâyi-i Nefise Mekteb-i Âlîsî (Bugünkü Güzel

* Hz. Mevlâna'nın 727. Vuslat yıldönümü münasebetiyle 14 Aralık 2000 tarihinde Selçuk Ün. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nce düzenlenen panelde sunulan tebliğin metnidir.

** Selçuk Ün. Fen-Ed. Fakültesi, Doğu Dilleri ve Ed. Bölümü Öğretim Üyesi ve SÜSAM yönetim kurulu üyesi.

⁹⁹ F. Nâfiz Uzluk, Mevlâna ve Mevlevilikle İlgili Notlar, SÜSAM, BY2, s.123.

Sanatlar Fakültesi)'ne girer; 1923 yılında Mimarlık Bölümü'nden mezun olur. 1924 yılında kendi imkanları ile mesleki bilgi ve görgüsünü artırmak üzere Almanya'ya gider.

Bu sıralarda ilk tahsilini Konya Tatbikat Okulu'nda yaptıktan sonra (1911), ardından İttihat ve Terakki İdadisi'ni (1918) sonra da İstanbul Tıp Fakültesi'ni(1924) bitiren Feridun Nâfiz Bey, askerlik hizmetini yedek subay olarak Gülhane Tıp Akademisi'nde ifa etmektedir. Askerlik hizmetinden sonra mecburi hizmetini yapmak üzere Ordu'nun Mesudiye Kazası hükümet tabipliğine atanacak, burada 3 yıl çalıştıktan sonra 1928 yılında Konya Memleket Hastanesi Dahiliye asistanlığına tayin olacak, oradan da Konya Sıtma Mücadele Merkez Tabipliğine geçecek(1929) ve bir yıl sonra da Aksaray ve Havalisi Sıtma Mücadele Teşkilâtı'nda çalışacaktır.

Feridun Nâfiz Bey de 1932 yılında ihtisas yapmak üzere, kendi imkanlarıyla Almanya'ya gider. Münih Tıp Fakültesinde Prof. Dr. Friedrich Von Müller'in fahri asistanlığını yapar, Hijyen Enstitüsü'nden ve daha sonra Hamburg Sıcak Memleketler Hastalıkları Enstitüsü'nden diploma alır.

1935 yılında Türkiye'ye döner. Bir müddet Trakya Umum Müfettişliği'ne bağlı salgın hastalıklar uzmanı olarak çalışır ve bir sene sonra Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü'ne girer. Bir çok il ve ilçede salgın hastalıklarla mücadele teşkilatı kurar.

Almanya'da Münih Teknik Okulu ve Wismar Devlet Yüksek Mimarlık Okulu'nu bitirerek burada mimarlık öğreniminin yanı sıra resim ve heykeltıraşlık dersleri alan Şahabeddin Bey de 1936 yılında Türkiye'ye dönerek hocası H. Jansen'le birlikte Ankara Şehir Planı'nın hazırlanmasında görev alır. Daha sonra Konya'ya döner ve burada Kurtcebe Paşa'nın arzusu üzerine Askeri Ortaokulda Almanca öğretmenliğine başlar. Bu görevini Konya Ortakulu'nda sürdürür. 1951 yılında Konya'nın Seçkin ailelerinden birine mensup olan Nimet Hanım'la evlenir.

Nimet Hanım çocukluğunu, gençliğini ve Şahabeddin Bey'le evliliğini, kendisiyle yaptığımız bir röportajda şöyle anlatmaktadır:

“1914 Konya doğumluyum. Dedem (Mîrlîva Abdullah) aslen Nevşehir'li imiş. İzmit'te tersane müdürüymüş. Daha sonra Konya'ya tayinle gelmiş, burada vazife görmüş ve burada vefat etmiş. Beybabam 1284 (1867) İstanbul doğumlu. 1950'de vefat etti. Çocukluğum ve gençliğim, şimdiki Rektörlük binasının yakınlarında, Sultan Hamamı ve Taş Cami'ye yakın bir yerde, yani Gazezler'de geçti. Burada dedemin “Miralayın Konağı” diye meşhur olan evinde kalıyorduk. İbrahim Hakkı Konyalı ve

Namdar Rahmi Bey'lerin evleri de o civardaydı. Ağabeylerimden biri hastanede doktordu. Biz; beybabam, ağabeyim, yengem ve onların çocuklarıyla birlikte kalıyorduk. Çocukluğum, bize önem veren aile fertleri arasında çok iyi ve parlak bir şekilde geçti. Annemizi küçük yaşta kaybettiğimizden ağabeylerim ve ablam bize çok itina gösteriyorlardı. Kardeşlerim iyi yetişmiş, kültürlü kişilerdi. Ben çocukken önce genç yaşında ablamı, iki ay geçmeden annemi kaybettik. 1930'da subay olan ağabeyim şark hizmeti için gittiği Erzurum'da sizlere ömür oldu. 1950'de doktor olan ağabeyimi, aynı yıl içinde Beybabamı kaybettik. Benim küçüğüm olan kız kardeşim de 1978'de vefat etti. Aileden bir ben kaldım.

Şahap'ın ailesiyle çocukluğumuzdan beri tanışırđık. Şahap da kardeşi merhum Feridun Nâfiz Ağabey de doktor olan ağabeyimle arkadaşlıklar. Büyükleri Yemen'de şehit olmuşlar. Kayınvalidemin annesi Ereğli'de oturmuş. Ağabeyimin 1950'de vefatından sonra evlendik. Şahap ve Nâfiz ağabey birbirlerine çok bağılıydılar, hiç ayrılmazlardı. Biz evlendikten sonra da böyle oldu. Nâfiz ağabey hiç evlenmedi, kayınvalidemle oturuyordu.¹⁰⁰

Şahabeddin Bey öğretmenliğinin yanısıra mimarlık tarihi, sanat tarihi ve resim çalışmalarına devam eder, Mevlevilik üzerine araştırmalar yapar. Hem araştırmalarıyla hem de sosyal faaliyetleriyle Konya'nın ilim ve irfan hayatına katkıda bulunur. Halkevi'nde Güzel Sanatlar Kolu Başkanı ve Halkevi Başkanı olarak görev yapar. Aynı dönemde Halkevi'nin çıkardığı Konya Dergisi'nin sorumlu müdürlüğünü üstlenir. 1946 yılında kardeşi Feridun Nâfiz Beyle birlikte Konya Tiyatrosu Salonu'nda Mevlâna'yı Anma toplantısını başlatır.

Bu sıralarda Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne profesör olarak atanan (1946) mesleki çalışmalarının yanı sıra hayatını Mevlâna, Mevlevilik, Konya, Anadolu Selçukluları Tarihi v.b. konulara adayın Feridun Nâfiz Bey bu konularda eserleriyle, yazılarıyla, konferanslarıyla, yoğun ilmi ve kültürel çalışmalar içindedir. Ankara'da bir matbaa kurmuş, pek çok değerli eseri gün ışığına çıkarmakta, tercümeleer yapmakta, makaleler neşretmekte, yurt içi ve yurt dışından pek çok değerli zat ile muhaberatta bulunmaktadır. Kendisi Anıtlar Derneği Genel Başkanlığı görevini üstlenmiş, kardeşi Şahabeddin Bey de 1952 yılında Derneğin Konya şubesini açmış, pek çok tarihi eseri yok olmaktan kurtarmışlardır. Onların bu alandaki faaliyetlerini, yıllarca Şahabeddin

¹⁰⁰ Selçuk Haber, Sayı 8, Eylül-Ekim 1977.

Bey'in yanında bulunmuş ve çalışmalarına iştirak etmiş olan araştırmacı ve yazar Dr. Hasan Özönder şöyle anlatır:

“Her iki fedakâr kardeşin yurdumuzdaki tarihi eser ve materyallerin korunması yolunda verdikleri hizmet ve mücadele, bu konunun hasmı cahil kafalara karşı adeta bir mücadele şeklini aldığı zamanlar olmuştur. Bu cansiperane gayretler olmasaydı belki şimdi ne Sadreddin Konevi Türbesi kalacaktı, ne de Sarı Yakup Kabristanı. Alaaddin Cami'nin kurtarılması için gösterdikleri mesai (...) bir fedakârlık ve ferâgatlilik örneğidir.

Konya'daki gerek Selçuklu, Beylik ve gerekse Osmanlı dönemine ait bir çok tarihi eserin kapısı üzerindeki onarım levhalarında Derneğin adı; kubbesinde, duvarında veya penceresinde Şahabettin Bey'in ve O'nun etrafında sanat aşkıyla toplanan vefakâr mesai arkadaşlarının el emeği, alın teri, göz nuru ile bezledilen emek ve gayretlerinin izleri vardır.(...) Değerli eşi Nimet Hanımefendi ile elbirliği ve azimle bunca hizmet, gayret ve çabayı sırf Allah rızası için (yaptılar). Kimseden ve hiçbir makamdan bir şey beklemeden Pir aşkına (çalıştılar).”¹⁰¹

Yakın dönem Konya tarihi, kültürü ve folkloru üzerine araştırmalarda bulunan gönül adamı Safa Odabaşı ise “Konya Kültürü ve Sanatında Uzluk Efsanesi” adlı yazısında bu hizmetleri şu sözlerle anar:

“Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Bey ile Y. Mimar Dr. Şahabeddin Uzluk Bey'in yakmış oldukları kültür meşalesi ölümlerinden sora söndürülmeden Konya kültür ve sanatına ışık saçmıştır. Bu iki büyük adamın hayrül halefleri Şehabeddin Bey'in eşleri hayırsever insan Nimet Uzluk Hanım Türkiye Anneler Derneği Konya Şubesi'ndeki Başkanlık görevinin yanında Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi Başkanlığı'nı da üzerlerine alarak bu kutsal ocağın devamını sağlamışlardır.”¹⁰²

Şehabeddin Bey 1965'te emekli olduktan sonra da araştırma, inceleme ve resim çalışmalarına devam etmiştir. Araştırmalarını yayınlamış, sergiler açmış, stadyum karşısında Horozluhan sitesindeki evinde Konya tarihi, kültürü, sanatı ve anıtları üzerine sohbet toplantıları düzenlemiş, Nimet Hanım da her vesile ile kendisine yardımcı olmuştur.

1963 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ve 1966 yılında Türk Anneler Derneği'nin Konya Şubelerinin kuruluşunda rol alan ve

¹⁰¹ Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi Çalışmaları, Konya, 1998, s. 10-13.

¹⁰² Yeni Gazete (Konya)'nin Mayıs 2000'de verdiği kültür eki.

başkanlıklarını yapan Nimet Hanım, hem Uzluk kardeşlerin sosyal ve kültürel faaliyetlerine yardımcı oluyor, hem de adı geçen kurumlarda hayır hizmetlerini sürdürüyordu. Eşinin vefatından sonra da Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi'nin başkanlığını deruhte etmişti.

Diğer taraftan Ankara Ün. Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji profesörlüğüne seçilen Türk Tıp Tarihi Kurumu kurucu üyesi ve Uluslararası Tıp Tarihi (Histoire de la Medicine) Cemiyeti Türk delegesi olan F. N. Uzluk, yurt dışında bir çok ülkede çeşitli tetkiklerde bulunuyordu.

Uğruna ömrünü verdiği bir konuda ciddi bir adım atılmasını istiyor, Konya'da bir Mevlâna Tetkikleri Enstitüsü kurulmasını çok arzu ediyordu. Böyle bir Enstitü kurulduğu takdirde maddi desteğinin yanı sıra sahip olduğu bütün kitaplar, belge, fotoğraf, tablo ve muhtelif aletleri buraya hibe edeceğini 1963 ve 1966 yıllarında kamuoyuna duyuruyordu. Yetkililerden, bu yönde hazırlıklar yapıldığını öğrenince ilgisini buraya yöneltti. (Bu arada 1971 yılında emekli oldu.) 1973 yılında Enstitü için şimdiki İl Halk Kütüphanesi binası tamamlandıysa da arzu edilen hizmete geçemedi ve maalesef o, bu mutluluğa ermeden 27 Eylül 1974 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Onun vefatından sonra Şahabeddin Bey, kardeşinin arzusu doğrultusunda bütün kitaplarını tablo, saat vs. aletlerini söz konusu Enstitüye yani Mevlâna Dökümantasyon Merkezi'ne bağışladı.

1.5.1985 tarihinde Selçuk Üniversitesi Senatosu'nca Şahabeddin Bey'e Türk sanatı, tarihi ve kültürüne katkılarından dolayı "fahri sanat doktoru" payesi verildi. Onun 4.7.1989 tarihinde vefatından sonra eşi Nimet hanım, Şahabeddin Bey'in kendi kitapları ile elinde kardeşinden kalan muhtelif belge ve dökümanları Selçuk Ün. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışladı. Değerli el yazmaları ve kitapları ise İl Halk Kütüphanesi'nde Uzluk Bölümündeki koleksiyona ilave etmek istedi. Eserler paketlenip kütüphaneye gönderildi. Ancak Uzluk Aile'sinin varislerinden biri, nöbetçi mahkemenen çıkarttığı bir kararla bir kısmı F. Nâfiz Bey'e ait olan bu kitaplara el koymuş ve değerli eserlerden bir kısmını alıp bir vakfa satmıştır. Bu sebeple Enstitüden geri alınan kitap ve malzemeden arta kalanları da Nimet Hanım 1993 yılında Merkezimize bağışlamış, daha sonra da Merkezimizle ilgisi, maddi ve manevi yardımları devam etmiştir.

Ömürlerini ilim ve kültür yoluna adayan bu ailenin son temsilcisi Nimet Uzluk Hanım da 27 Mayıs 2000 Cumartesi günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Başta S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanı Prof. Dr.

Haşım Karpuz olmak üzere sevenleri ve yakınları tarafından Üçler mezarlığına defnedildi.

Gerek Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde bulunan notlarına, gerekse bilen ve tanıyanların ifadelerine göre her iki kardeş de dergah terbiyesi almış, özellikle çocukluk ve gençlik yıllarını Mevlevî muhitlerinde geçirmiş ve ömürleri boyunca da Mevlevî şahsiyetlerle irtibatlarını aktif olarak sürdürmüşler, bütün sosyal ve kültürel faaliyetlerini bu derin bağlılık hissiyle yapmışlardır.

Her ikisi de genç yaştan itibaren yazı hayatına atılmış, dergi ve gazetelerde yüzlerce makale yayınlamış, eserler neşretmişlerdir ki bunlar arasında Mevlâna ve Mevlevilik konusunda Feridun Nâfiz Bey'in Mecâlis-i Seba (1937), Mektûbat (1941), Divan-ı Sultan Veled (1941), Ulu Arif Çelebi'nin Rubailer (1949), Mevlâna Celâleddin (1963); Şahabeddin Bey'in Mevlâna'nın Ressamları (1945), Mevlâna'nın Türbesi (1946), Mevlevilikte Resim Resimde Mevleviler (1957) adlı yayınları başta gelen değerli çalışmalardır.

F. Nâfiz Uzluk gibi aslen Tıp alanında ord. profesör olup Türk kültürü ve sanatına kendisi adamış olan, özellikle F. Nâfiz Bey'in en yakın dostlarından biri bulunan Süheyl Ünver, Uzluk kardeşlerin çalışmalarını şöyle vasıflandırır:

“Yalnız Mevlevilerin değil onlara karşı duyulan ruhen yakınlığın tesiri ile Mevleviliğe bağlılıkları samimi olanların hizmetlerini de asla unutmamalıyız. (Yeniden ele aldığımız) bu mevzuuda eşsiz Mevlâna'mız cetleri tesiri altında kalarak, emsalsiz ailevi iç güdüleri ile duydukları yakınlığı dile getiren iki mübarek torun, Mevlevî kültürün tesiri ile noksansız büyüyerek olgunlaşan Yük. Mimar Şehabettin Uzluk ve kardeşi Prof. Dr. (Hamuş-u Hamuş-u Alişan) Feridun Nâfiz Uzluk elele vererek en güzel yayınlarda bulundular.

Birisi cetlerinin izleri ile san'ata tesiri tarafını işledi, bir diğeri Mevlevî kültürünü asli güzelliği ile ele aldı ve dikkatimizi çektiler. Ne bildiler ve öğrendilerse cömertlikle sundular. Bunlar ne zaman daimi tazelikleri içinde ele alınacaksa, kendilerine minnetle teşekkür etmek yerinde olacaktır. Onları üstad Abdülbâki Gölpınarlı, Mehmet Önder, Feyzi Halıcı, Üstadımız Celâleddin Çelebi ve diğeri kıymetli dostlarımız takip etmektedir. Değerli çalışmalarından örtülü diğeri gibi bu şahıslar da asla unutulmayacaktır.”¹⁰³

¹⁰⁴ Mevlâna Sevgisi, Konya, 1981, s. 11.

Süheyl Ünver Bey'in de değindikleri gibi Şahabeddin Bey daha ziyade konunun sanat yönüyle ilgilenirken Feridun Nâfiz Bey, Mevlâna ve Mevlevilik konusunda her türlü bilgi ve belgeyi toplamayı hedeflemiş, yurt içinde ve yurt dışında gittiği her yerde bu yönde araştırmalarda bulunmuş, yerli yabancı pek çok ilim adamı ile irtibat kurmuş ve bunun sonucunda gerçekten çok değerli bir arşiv vücuda getirmiştir.

Bu arşiv içerisinde son Mevlevi postnişinlerinden olup yakın dönem kültür ve edebiyat tarihimizin önde gelen simalarından olan Veled Çelebi'nin kendi yazdığı eserlerle yine ondan kalan son dönem Mevlevilik tarihine ışık tutacak önemli belgeler de yer almaktadır. Bu kitap ve belgeler, Veled Çelebi'nin kızı Devlet İzbudak tarafından ailenin en yakınlarından biri olan F. N. Uzluk'a verilmiştir.

Ayrıca Tıp tarihi için çok değerli malzemeyi ihtiva eden zengin bir arşiv malzemesi de yine Merkezimiz Uzluk Bölümü'nde bulunmakta ve araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

F. Nâfiz Bey'in bir özeliği de kağıt ve kalem candan bir dost, mahrem bir sırdaş edinmesidir. Bıraktığı her kitabın bir köşesinde hayatından ve düşüncelerinden kesitler vardır.

Mevlâna ve Mevlevilik sahası kadar, yakın dönem kültür ve edebiyat tarihimize de ışık tutan bu değerli notlar, karşısındaki bir dostuna ya da öğrencisine bu bilgileri emanet edencesine kaleme alınmıştır. Ayrıca O, üzerinde bilgi taşıyan hiçbir malzemeyi, bir kağıt parçasını, bir gazete küpürünü dahi atmıyıp saklamak gibi bir özelliğe sahiptir. Bu yüzden onun bütün müsveddeleri, mektupları, fotoğrafları, Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivi'nde korunmaktadır. Kanaatimizce Uzluk Ailesinin Mevlâna ve Mevlevilik araştırmalarına en büyük katkısı, böyle değerli bir kütüphane ve arşivi geride kalanlara bırakmak olmuştur.

Merkez başkanımız Prof. Dr. Haşim Karpuz Bey'in başkanlığında, O'nun teşvik ve yardımlarıyla, Merkezimizde bir taraftan çok çeşitli dökümanlardan oluşan bu malzemenin tasnif ve katologlanması sürerken, diğer taraftan burada lisanüstü düzeyde tez ve seminer çalışmaları yaptırılmaktadır. Bazı belgeler ve eserler de yayınlanmaya başlanmıştır. Merkezimizde sınırlı imkanlarla yürütülen faaliyetler, halen Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri, Sanat Tarihi ve Tarih Bölümü öğretim elemanlarının özverili çalışmalarıyla devam etmektedir. Kanaatimizce buradaki değerli eserler ve belgeler gün ışığına çıkarıldığında, Üniversitemiz ve Konya, önemli bir hizmete imza atmış olacaktır. Bu bakımdan Merkezimizde hizmet edecek Arapça, Farsça ve Osmanlıca bilen

elemanlar istihdam edilmesi ve Doğu Dilleri Bölümümüzün güçlendirilerek elemanlarına daha fazla hizmet imkanı tanınması için Rektörlüğümüzün himayelerini beklemekteyiz.

Sözlerimi burada bitirirken başta Uzluk ailesinin fertleri olmak üzere konuşmamızda adı geçen merhum zevâtı minnet ve şükranla anıyor, bu erdemli hizmetlere emeği geçenlere ve alâkanız için siz değerli misafirlere Merkezimiz adına teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Tebliğimizin konusunu teşkil eden Uzluk Ailesinin fertleri hakkındaki bilgiler, büyük ölçüde onların SÜSAM Uzluk Arşivi'ndeki belgelerine ve notlarına dayanmaktadır.